

Євген Стекленьов — знаний фахівець в галузі віддаленої гібридизації і фізіології відтворення тварин

Наталія Ясинецька

Біосферний заповідник Асканія-Нова імені Ф. Е. Фальц-Фейна НААН (Асканія-Нова); e-mail: nyasynetska@gmail.com; orcid: 0000-0001-7739-6945

YASYNETSKA, N. Yevhen Stekleniov, a well-known researcher in the field of distant hybridization and physiology of animal reproduction. — The essay traces the path of formation of the main directions of his research. As a result of long-term experiments on crossing wild and domestic animals, he clarified the anatomical and physiological features of the development and reproductive capacity of distant hybrids. In his scientific works, the results of studying of barriers of interspecific hybridization are generalized, indicators of productivity and efficiency of use of remote hybrids are resulted. He also studied the physiology of reproduction, morphology, genetics and behaviour of some rare animal species, which are summarized in monographs.

Біографічні деталі

Стекленьов Євген Петрович (справжнє ім'я Степан Олексійович Браницький) народився 7.11.1930 у Полтаві (за «офіційними» даними 20.08.1926) у с. Сквар'ява (нині Золочівський район Львівської обл.) у сім'ї селян. Навчався у Золочівській гімназії, рік провчився у Львівському медінституті. Старший брат був бійцем УПА, і сім'я була змушена переховуватися. Степана врятувала росіянка, яка дала йому документи сина її чоловіка. З новим прізвиськом він переїхав до Полтави, де закінчив вечірню школу і вступив до сільськогосподарського інституту, на зоотехнічний факультет.

Завершивши у 1953 р. інститут, отримав кваліфікацію «вчений зоотехнік». У грудні 1953 р. став працювати лаборантом ветбакалаторії Всесоюзного НДІ гібридизації та акліматизації тварин «Асканія-Нова» імені М. Ф. Іванова, а у січні 1954 р. зарахований до аспірантури. Після її закінчення у 1957 р. Євген Петрович обіймає посаду в.о. с.н.с. відділу зоопарку, через 8 місяців — с.н.с. Ступінь кандидата біологічних наук присуджено 1960 р., доктора біологічних наук за напрямком 03.550 – «Разведение и генетика животных» — у 1972 р., вчене звання старшого наукового співробітника за спеціальністю «фізіологія тварин» — у 1965 р., вчене звання професора за спеціальністю 03.00.15 «генетика» — у 2001 р.

Рис. 1. Портрет Євгена Петровича Стекленьова. Фото з сімейного архіву.

Протягом 1975–1979 рр. Євген Петрович керував відділом акліматизації та гібридизації диких тварин. Надалі обіймав посади старшого наукового співробітника (1979–1990 р.), завідувача лабораторії фізіології розмноження та гібридизації диких тварин (1990–1994 р.), в.о. провідного наукового співробітника відділу акліматизації та гібридизації тварин (до червня 1995 р.) Українського науково-дослідного інституту тваринництва степових районів імені М. Ф. Іванова «Асканія-Нова». У червні 1995 р. Євген Петрович перейшов на посаду провідного наукового співробітника відділу акліматизації та гібридизації тварин Біосферного заповідника «Асканія-Нова»; протягом 2002–2011 рр. працював головним науковим співробітником Лабораторії збереження різноманіття диких тварин.

Був одружений з Л. А. Логіноюю. Після виходу на пенсію продовжував спостереження за тваринами зоопарку «Асканія-Нова», опрацьовував результати досліджень, надавав наукові консультації. Помер 24.05.2019 в смт Асканія-Нова. Похований у рідному селі Сквар'ява на Львівщині.

Ключові наукові доробки

Виконанню наукових досліджень з фізіології відтворення, віддаленої гібридизації, морфології, генетики та селекції, етології тварин Євген Петрович присвятив понад 50 років науковій діяльності. Він значно збагатив наукові напрацювання в галузі віддаленої гібридизації тварин. У результаті експериментів зі схрещування диких та свійських тварин з родин Bovidae, Cervidae, Equidae, Camelidae, Suidae, Leporidae з'ясовано анатомо-фізіологічні особливості розвитку, відтворювальної здатності віддалених гібридів, проаналізовано етапи становлення гаметогенезу. Результати узагальнено у двох монографіях (Стектленёв 2001, 2005). Проаналізовано 101 вид ссавців та їх гібридних форм, створено нові форми гібридів комбінацій бантенга та бізона американського зі свійською коровою, які передані для впровадження в Інститут тваринництва степових районів «Асканія-Нова» та Зону ЧАЕС.

Є. П. Стектленёвим опубліковано 342 наукові статті. В них найбільша увага приділялася у 1990–1994 роках фізіології розмноження, у 1995–2001 роках — акліматизації та гібридизації, у 2002–2011 роках — розведенню й етології диких тварин. Маючи значні напрацювання, Євген Петрович налагодив контакти з багатьма науково-дослідними установами та вишами й організував в Асканії-Нова низку генетичних, морфологічних, гістологічних, цитологічних, біохімічних та остеологічних досліджень гібридів і окремих диких видів тварин з колегами з багатьох інших установ (у відомому авторці переліку — 10 провідних установ України та різних республік СРСР).

Євгеном Петровичем Стектленёвим створено цілу наукову школу та підготовлено вісім кандидатів сільськогосподарських (І.С. Шинкаренко) і біологічних наук (В. М. Зубко, Т. М. Єлістратова, Н. І. Ясинецька, А. Д. Лобанова, В. М. Смаголь, В. О. Смаголь, В. А. Самчук).

Чесноти, захоплення, суспільна робота, відзнаки

Своєю невтомною працею Євген Петрович заслужив повагу до себе. Як член Вченої ради і методичної комісії заповідника брав активну участь у науково-організаційній його діяльності. Протягом 20 років був членом редакції журналу «Вісті Біосферного заповідника «Асканія-Нова». За час наукової діяльності він взяв участь у 79 конгресах, симпозиумах, конференціях з фізіології, генетики, анатомії, екології, морфології, біохімії тварин, розвитку заповідної справи в Україні та за кордоном (РФ, Франція, Чехія, Угорщина). Наукову діяльність поєднував із педагогічною, читаючи лекції студентам.

За участі Є. П. Стеklenьова досягнуто успіхи у розведенні безкільових птахів у зоопарку «Асканія-Нова», що описано в монографії *«Розмноження безкілевих птахів»* (2017, спільно з М. В. Біловольською).

За значні досягнення в науковій діяльності Є. П. Стеklenьова нагороджено Грамотами Міністерства сільського господарства УРСР (1965, 1967 р.), Грамотою Республіканського комітету профспілки робітників і службовців сільського господарства і заготівель (1967 р.), Грамотою Президії Верховної Ради УРСР (1969 р.); ювілейною пам'ятною медаллю, випущеною з нагоди 100-річчя від дня народження Миколи Вавилова (1987 р.), ювілейною медаллю Президії ВР СРСР (1970 р.), Почесними грамотами УААН (1998, 2000 р.), Почесною Грамотою Міністерства охорони навколишнього природного середовища (2006 р.), Почесною відзнакою НААН (2010 р.).

Євген Петрович залишиться у нашій пам'яті як наполегливий, невтомний, працелюбний та вірний обраній справі науковець. Його наукову компетентність доповнювали такі риси, як відповідальність та коректність, вимогливість насамперед до себе.

Література

- Стеklenев, Е. П. 2001. *Отдаленная гибридизация животных : монография*. Аграрная наука, Киев, 1–232.
- Стеklenев Е. П. 2005. *Морфологическая характеристика гамет млекопитающих в связи с их гибридизацией : монография*. Аграрна наука, Киев, 1–169.
- Ясинецька, Н. І. 2020. *Стеklenьов Євген Петрович — видатний учений в галузі віддаленої гібридизації тварин (1930–2019). Матеріали до бібліографії 1957–2017*. Відп. ред. Н. І. Ясинецька. Асканія-Нова, Біосферний заповідник «Асканія-Нова» НААН, 1–51.

ЯСИНЕЦЬКА, Н. Євген Стеklenьов — знаний фахівець в галузі віддаленої гібридизації і фізіології відтворення тварин. — У нарисі простежується шлях становлення основних напрямів його наукових досліджень. У результаті багатолітніх експериментів зі схрещування диких та свійських тварин ним було з'ясовано анатомо-фізіологічні особливості розвитку та відтворювальної здатності віддалених гібридів. У наукових працях узагальнені результати вивчення бар'єрів міжвидової гібридизації, наведено показники продуктивності та ефективності використання віддалених гібридів. Також ним здійснені дослідження фізіології відтворення, морфології, генетики й поведінки окремих рідкісних видів тварин, які узагальнені в монографіях.